

GELENEKSEL TÜRK VE RUM DÜĞÜNLERİNDEN BAZI KESİTLER

Şevket ÖZNUR¹

ÖZET

Değerli okurlar bu makalemizde sizlere artık unutulmaya yüz tutmuş bir kısım eski değerlerimiz hakkında kısa da olsa bilgi vermeye çalışacağız. Bu bilgiler Kıbrıs Adasında mevcut olan iki esas toplumun diğer bir deyişle Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların düğün geleneklerini, ve buna bağlı olarak özellikle müziği ve oyunlarını anlatırken bunların hem notlarını hem de sözlerini vermeye çalışacağız. Rumcadan aktaracağımız türkülerin Türkçe karşılıklarını da sizlere vermeye gayret etmiş bulunuyoruz.

Bu sınırlı yazı da sizlere verdiğimiz Rum türkülerinin çoğunun Türk kültürüne ait olduğu açıkça görülebilmektedir. Yüzyıllardan beri iç içe ve Osmanlı yönetimi altında birlikte yaşamının bir sonucu olarak Rumların, Türk kültüründen ne denli etkilendikleri bu yazımızdan da anlaşılmaktadır.

Düğün yemeği olarak her iki toplumda da sunulan hersenin, gelinlerin duvak olarak kullanılan yüz örtüsünün kırmızı oluşu, melodilerin vb değerlerin ortak oluşu görüşümüzün haklılığını ortaya koymaktadır.

Bu geleneklere birlikte bir göz atalım.

¹ Yakın Doğu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Vekili

GİRİŞ

Gerek Türk, gerekse Rum düğünlerinde müziğin yeri asla küçümsenemezdi ve günümüzde de küçümsenmemektedir. Günümüzde düğünler iki, en çok üç saatlik dar bir zaman dilimine sığdırılmasına rağmen yine de otantik ve modern müziğin çalındığı ve gerek eski, gerekse yeni oyunlar oynandığı görülmektedir. Bu nedenle müzik icra edecek ekip veya kişilerin çok önceden tutulmaları kaçınılmazdır. Kıbrıs'ın hemen tüm bölgelerinde sanat icra eden müzisyenlerin mevcudiyeti yaptığımız araştırmalardan anlaşılmaktadır. Kentlerdeki çalgıcılara ek olarak köylerde de davul, zurna, keman, def, zilli daire çalan kişilerin varlığı ve bolluğu açıkça görülmektedir.

Eski Kıbrıs Türk düğünlerinde “İnce Saz” adı verilen ve genellikle kadınlar tarafında çalan keman, döblek(Darbuka) ve zilli daireye (Tef) ilâveten erkekler tarafında yeri, göğü inletircesine ses çıkaran davul-zurnanın uzak mesafelerden Türk düğününün yer aldığını duyurduğuna tanık olunurdu. Eski yıllardaki Türk düğünlerinde kadınlar tarafında ince saz ekibi içerisinde bulunan kemancının mutlaka gözleri görmeyen bir erkekten ibaret olması gerekirdi. Gözleri gören kemancı olduğu takdirde kadınlar arasında oturtulmaz, kapının arkasında bir yere oturtulur ve orada meslek icra ederdi.² Kıbrıslı Türklerde bayramlarda, sünnet törenlerinde ve de güreşlerde davul-zurnanın eksik olmadığını yaşlılar hâlâ dile getirmektedirler. Düğünü olan Kıbrıslı Türklerin (Lefkoşa ve yöresinde oturanlar) bu müzisyenleri çoğu zaman Asmaaltı adı verilen çarşıda (Hımarcılar Hanı'nda) bulup kiraladıkları bilinmektedir. Rum düğünlerine katılan Rum keman ve ud ustalarının da benzeri hanlarda konakladıkları ve hayvan sırtında düğünün yapılacağı köylere doğru yola çıktıkları görülmüştü.

Türklerde eski yılların usta kemancıları arasında Limasolu'un Köseoğlu Mahallesiinde Rıza Bey ve ekibi, Limasol'un Dereboyundan yorgancı Sadık ustanın oğlu Mehmet, bir Rum olan ve Türk düğünleri de icra eden Andrikko ve ekibi (Darbukacısı ve defçisi daima Türk kadınlardı) Lefkoşa'da son zamanlara kadar ünü ulaşan Mehmetaliler (Kemanda Mehmet Ali Tatlıyay,darbukada Ahmet Altıparmak ve defte Ahmet Nadide), eskiden Leymosun ve şimdilerde daha çok Güzelyurt yöresinde meslek icra eden “Kurşuniler”, Baf köylerinde ünlü Kemaneci Derviş Hasip usta ve onun yetiştirmesi Vyolaris Nikolaus ve Kemaneci Hambı Viyolari. Mesarya yöresinin ünlü davul-zurna ustaları olan İnönülü (Sindeli) davulcu Osman ve zurnacı Mehmet ustalar, darbukada özellikle gür sesli Lefkoşalı Emine Hanım(Topuz Emine), Limasol'da darbukada Şifa Hanım (Döblekçi Şifa), yine tipik oyalı yemenisiyle esmer Müntüfiye Hanım tüm adada bilinen darbukatörler arasında ün yapmış olanlardır. Bu arada halen Güzelyurt'ta yaşam sürdüren Hannasları ve Düzkaya'da (Evdim) eski yıllarda ünlü olan “Goçcino” lâkaplı Türk davulcu ve ekibi, Lefkoşalı kemaneci Kör İsmail'le düğünlere katılıp darbuka çalan Çınarlılı(Bladan) Emine Hasan'ı anmadan geçmemek lâzım..

Türk düğünlerindeki çeşitli enstrümanlara mukabil Kıbrıs Rum düğünlerinde çoğu zaman sadece kemanın yer aldığı bazen de “Lâudi” adı verilen bir tür ud'un mevcudiyeti görülmüştü. Bu aleti çalan ustaya da (Ki her zaman erkekti) “Lâudari” (Udçu) denirdi.

Müziğin, şarkı ve türkülerin her iki toplumda da düğünlerin her safhasında yer aldıkları görülmekteydi. Tabii bunlara ek olarak da bol bol oyun oynandığı görülmüştü. Yüzyıllardan beri Türk kültürü etkisinde kalan gayri müslimlerin oyun havalalarının çoğunun da Türk kültür ürünleri olduğunu kendi yapıtlarından sizlere sunmaya çalışacağız.

Rum düğünlerinde yer alan yünlerin yıkanması olayından, ekmek ve çörek yoğurmaya, yatağın dikilişine, gelinin hazırlanmasına, damadın giydirilmesinden düğün

² Mihali Vyolaris. Peristerona'da ikamet etmektedir. Ünlü Derviş ustanın yetiştirdiği ve birlikte meslek icra ettikleri meşhur bir Rum kemancıdır.

mübarekisine v.s müzik, oyun ve türkünün sürüp gittiği sizlere sunacağımız örneklerden de anlaşılacaktır.

EPISODES OF TRADITIONAL TURKISH AND GREEK CYPRIOT WEDDINGS: AUTHENTIC MUSIC, SINGING, DANCING AND FEASTING

The population of Cyprus is made up of two main communities, namely Greeks and Turks. However the island has been split into two since July 1974 when Turkey intervened militarily, using her right deriving from the London and Zurich treaties that gave birth to the Cyprus Republic, after Makarios was ousted from office following a coup staged by Sampson that was backed by the junta in Greece. The aim of the insurgents was to declare Enosis, union of Cyprus with Greece, after they mass-murdered the Turkish Cypriots whom they considered a serious obstacle on the road to Enosis. As of today Cyprus continues to be the only divided country in Europe and although talks have been going on for nearly forty years for a reunified country the status quo since 1974 indicates that the negotiations have all been in vain.

The Turks and the Greeks cohabited in a united island for more than four centuries that covered the period between 1571-1974 which corresponded with Ottoman and British rule but in all those years they failed to create a common Cypriot identity and have always been distinguished by their different ethnicity, religion, language and culture. This distinction was emphasized in the 1960 constitution of the newly-founded Republic of Cyprus which did not identify its citizens as Cypriots but categorized them according to their religious beliefs, i.e. Moslem Turks and Christian Greeks. So deep was the cleavage between the two communities that the constitution even prohibited a married Cypriot woman to belong to an ethnicity other than that of her husband.

Despite of their separate identities intercommunal relations between the Turks and Greeks, especially in the first two hundred fifty years or so of the Ottoman rule, were somewhat amicable and both societies usually interacted freely and it is generally accepted that the exchanges across ethno-religious boundaries led to a mutual, if not equal, influence on each other's cultures and values that dictated their way of life.

This article proposes to enlighten the reader about one of the major aspects of the cultural life that was widely affected by the mutual exchanges between the two communities: the traditional Turkish and Greek Cypriot weddings and a number of customs and traditions connected with these celebrations which nowadays are almost ancient history, i.e. authentic music, traditional songs and dances and feasting. As we try to acquaint you with various features of yesteryear weddings, which were protracted events that lasted about a week, we will also endeavour to lay bare how seriously the Greek Cypriot way of life was influenced by the culture imported by the Moslem Turks who were repatriated from Asia Minor following the Ottoman conquest in 1571. We will, further, provide evidence that will constitute solid proof that certain customs and traditions claimed by the Greek Cypriots as being their own, in fact, originated from Turkey and became an integral part of their culture in the course of the three-centuries-long Ottoman rule.

INTRODUCTION

“Music” has both a positive and negative effect on the feelings of people. Without fail, it impacts everyone at an emotional level and, not surprisingly, it becomes an integral part of peoples’ lives the moment they are born. In the course of a routine day peoples’ feelings normally get affected by a great many external factors and music is one of the most effective ways of communicating those evoked emotions. Music sometimes elicits sadness or anger etc while at times it may induce feelings of happiness and elation. As, throughout history, music has been an instrument that evoked and expressed the emotions of human beings, in time, it also came to play a central part in their cultural identity.

Because of its power to change the emotional status of people under any circumstances music, singing and dancing was always an essential part of the weddings all over the world and not surprisingly it also dominated the week-long Turkish and Greek Cypriot weddings of the past too. Of course times have long changed and so did the weddings. Whereas authentic music and folk songs singularly dominated the old weddings, nowadays, modern music has become as important an element as the traditional music at present-day wedding ceremonies which, very rarely, last more than a few hours. Additionally the authentic dances of the past, although still popular, seem to be gradually losing their appeal to the new generations who often stay away from the floor when authentic folkloric dances, which should connect them to their roots, are performed.

In view of the increase in population nowadays far too many weddings take place in a season therefore it is important to book a band of good musicians well in advance of the date of the festivity. Fortunately for people our research has revealed that there are sufficient music groups in densely populated towns while there are also capable ensembles in a number of villages who can beat the barrel drum and play the shrill-pipe/wooden shawm, violin, tambourine with cymbals (def) and tambourine with cymbals on its rim (zilli daire).

The Turkish Cypriot weddings of the distant past were unusual events in the sense that men and women were entertained in segregated quarters and never came under the same roof. The women were entertained by a group that included a violin player, a darbuka player (goblet drum) and a player of tambourine with cymbals. The band was known as “ince saz/eendje ensemble” on account of the thin and feeble sounds of the instruments they played while men were entertained by a barrel drummer and a shrill piper. Both of these instruments had loud sounds which could be heard from miles away and their echo signalled that either a Turkish wedding or a celebration of some sort connected with Turks such as Bairam or a circumcision ceremony or a wrestling competition was in progress. As male musicians were barred from entering women’s quarters the host usually sought to employ the services of a blind fiddler who was permitted to access the room with females on account of his handicap. In case a blind violin player could not be found the host had to improvise and a male violin player with a perfect eyesight was seated behind a door and performed his task there. The Turkish Cypriots who lived in Nicosia or in the villages within its vicinity had no trouble in booking the services of these itinerant musicians as they usually spent most of their idle time at the Himarcılar Han (Inn) located in the Asmaaltı Bazaar. The Greek musicians also frequented and sometimes spend a few nights in similar places. After striking a deal with a customer they would usually mount their animals and ride them to the venue of the wedding which was mostly a desolate village in a rural area.

Years ago there were many renowned musicians who performed at weddings in Limassol and Nicosia districts. Those that come to mind immediately were Riza Bey and his ensemble from the Köseoğlu neighbourhood of Limassol; Mehmet, the son of quilt-maker Sadık, and his ensemble from Dereboyu quarter of Limassol; Andrikko, a Greek musician and his ensemble whose darbuka (goblet drum) and tambourine players were always Turkish;

Mehmedaliler of Nicosia (Violin player: Mehmetali, goblet drum: Ahmet Altıparmak and tambourine: Ahmet Nadide) and Kurşuniler from Limassol. The performers known as Hannas and the barrel drummer from Evdim/Düzükaya who went by the nickname of Goççino and Ismail who was known as the “blind fiddler” were also famed musicians in their respective regions.

Derviş Hasip, a Turkish violin player, and Violaris Nikolaus, a Greek, who was taught to play the violin by Derviş Hasip as well as Violaris Hambis, a Greek violin player, were well-known in the villages of Paphos district while the best known Mesaorian musicians were Osman the barrel drummer and Mehmet the shrill-piper from the village of İnönü/Sinde.

Topuz (Mace) Emine who hailed from Nicosia and had a thundering voice; “Döblekçi Şifa” from Limassol; Müntifiye Hanım who wore a cotton embroidered headscarf and Emine Hasan from Çınarlı/Bladan were all master players of darbuka/goblet drum and regularly performed at weddings and henna nights etc.

It is interesting to note that while the Turkish musicians used a variety of instruments the violin was the solitary instrument at Greek weddings except when, on rare occasions, a lute-like instrument known as laouta accompanied it. The lute player was, without exception, male and was called “laoutari”.

Music, singing and dancing prevailed at every stage of the rituals that were performed prior to, during and after a Turkish and Greek wedding. Washing the wool, kneading the dough and baking the bread, making the mattress, dressing the bride and the groom etc. were a few of the rites observed by the Greek Cypriots in the course of the celebrations and music, singing and dancing went on almost uninterrupted.

As an island which, throughout history, was occupied by different powers it is obvious that, along other things, the music, songs and dances of the Greek Cypriots too was influenced by that of the conquerors and understandably the longer the foreign domination lasted the more evident multiculturalism had become. It is absurd to claim that the Ottoman sovereignty that had lasted for 307 years (1571-1878) totally changed the character of the Greek Cypriot music but it is clear that the Greek Cypriots have a rich legacy of traditional music, songs and dances which are of Turkish origin. Although very often the Greek Cypriots claim that a number of songs and dances performed at weddings are originally Greek this is not true and we will discredit these false claims by making reference to their very own sources and prove that a great many of them are in fact authentic Turkish songs and dances; which dances are still performed in Asia Minor, the homeland of the settlers who were brought to Cyprus after the Ottoman conquest of the island in 1571.

RUM DÜĞÜNLERİNDE KEMANCININ ROLÜ

Düğün olayının her safhasında kemancının ve udcunun rolünün önemine değinmiştik. Özellikle gelin ve damat oyuna kalktıkları zaman onlara müzikle adeta öğütler verildiği görülmekteydi. Geleneksel Kıbrıs Türk düğünlerinde gelinle damadın oynaması diye bir olay bahis konusu değildi. Günümüzde Kıbrıslı Türklerde de gelinle damadın modern müzik eşliğinde dans ettikleri görülür. Son yıllarda Kıbrıs Türk düğünlerinde törenin sonlarına doğru genç kızların kırmızı bir örtü ile örtülü destiyi sıra ile oynadıktan sonra kırmaları da yeniden adet halini almıştır.

Bir kısım yaşlı kişilerin anlattıklarına göre çok eski yıllarda Rum gelin ve damat giydirilirken kemancının keman çaldığı lâkin o yıllarda kadınların türkü söylemedikleri görülürmüş.

Kimi yörelerde de keman sadece çiftler giydirilirken çalarmış. Kiliseye giderken yolda keman çalındığı görülmezmiş. Bazı Rum köylerinde damadı “Gumbarosu” (Sağdıç) giydirirken yine kemancının bulunmadığı söylenmektedir. Damat traş olurken kemancının bulunduğu ve keman çaldığı bilinir. Kıbrıslı Türklerde de damat traş olurken davul-zurna çaldığı görülmekteydi.

Çok eski yıllara gidildikçe Rum düğünlerinde de kadınlara ayrı, erkeklere ayrı kemancıların meslek icra ettiği bilinir. Kaynak kişilere göre Kıbrıslı Rum gelinlerin de Türklerde olduğu gibi yüksekçe bir yerde oturması eski adetlerdenmiş. Yalnız geline zarar vermeye çalışan kötü ruhlardan korunması için de özel dikkat gerekirmiş. Bu bakımdan gelinin yanında mutlaka bir kadının bulunması lâzımmış. Ona eşlik eden kadın da her zaman sağdııcı olur ve onu hiç yalnız bırakmazmış.

Elde edinilen bilgilere göre Girne ve çevresinde Cumartesi günü yer alan yatağın dikilmesi olayının ardından gelin, köşesindeki yerini almış. Başına kırmızı baş örtüsü örtülüp “Gelin telleri” takılırmış. İpekli bir elbise giydiği ve kürsüde başı eğik vaziyette oturduğu görülürmüş. Elleri önünde birleştirilmiş durumda olan gelinin saçlarının da iki veya üç örgülü olduğu anlatılanlar arasındadır. Ellerinin üzerinde bir mendil bulunan gelinin ayaklarının da yüksekçe bir kütüğe bastığı anlatılır. Elleri üzerine örtülen mendilin kimi zaman beyaz, kimi zaman da kırmızı olması dikkat çekerdi.

Baf yöresindeki köylerde gelinin dizleri üzerine işlemeli bir örtü konduğu gözlemlenirdi. Gelin, köşesinde, daha başka bir deyişle kürsüde otururken aynen Türk gelinlerinde olduğu gibi hiçbir tarafa bakmaz, hiç konuşmaz ve başını da hiç kaldırmazmış. Burada bugün için biraz tuhaf olan bir davranışı da anlatmadan geçmeyelim diyoruz. Gelinin başını yukarıya kaldırmaması için çenesinin altına kaynanmış yumurta konduğu, önünde yanmakta olan bir mumun ışığına bakması tenbihlendiği kaynak kişilerin eskiye ait verdikleri bilgiler arasında yer almaktadır.

Bazı bilirkişilerin anlattıklarına göre gelinin başına konan örtünün kimi zaman yüzünü örttüğü de olurmuş. Hatta gelin tellerinin de yere kadar uzandığı verilen bilgiler arasındadır. Başa örtülen kırmızı örtülerin kenarlarının da altın veya gümüş rengindeki telle işlenmiş oldukları dikkati çekermiş.

Çok gerilere gidildiği zaman baş örtülerinin farklı renklerde olabilecekleri bilgisine rastlanmaktadır. Örneğin 19.yüzyılda Pirga köyünde baş örtüsüne “Çevre” dendiği ve renginin de “Bej” olduğu görülür.³ Çok eski yıllarda baş örtülerinin yüzü de örtecek biçimde yerleştirildiğini yukarıda belirtmiş bulunmaktayız. Lâkin 20. yüzyılın başlarına doğru yüzün artık örtülmeyip açık bırakıldığı ve örtünün gelinin omuzlarına sarkıtıldığı elde edinilen bilgiler arasında yer alır.

³ Pirga köyünde eski yıllarda din değiştirme olayının yer aldığı söylenmektedir.

Bir kısım köylerde gelinin başına hem Cumartesi hem de Pazar günü kırmızı baş örtüsü örtme adettendi. Ancak Cumartesi günü örtülen örtünün daha kalınca olduğu söylenir. Bu arada kimi yörelerde alttan beyaz, üstten kırmızı örtü kullananlara da rastlamak olasıydı. Çoğu köylerde ise Cumartesi kırmızı, Pazar günü beyaz örtü kullanıldığı aktarılan bilgiler arasındadır. Cumartesi günkü kalın mumların kurdeleleri de kırmızı renkte olurdu. Pazar günkü kurdeleler ise beyazdı.

Gelinin kürsüde oturduğu günler ve zamanlarda da bölgelere göre farklılıklar göze çarpmaktaydı. Bir kısım kaynaklara göre gelin hem Cumartesi hem de Pazar günü köşesinde oturmaktaydı. Bazı bölgelerde gelinin sadece Pazar günü kürsüde oturduğu söylenir.

Bazılarına göre gelin, Pazar günü gerdek vaktine kadar kürsüde oturmuş. Hatta bazı köylerde gelinin, günün belli saatlerinde kürsüde oturduğu anlatılmaktadır. Yani tam gün kürsüde oturmayıp giydirildikten sonra evlenme töreninin yer aldığı vakte kadar kürsüde bulunduğu görülürmüş. Gelin kürsüde otururken, bir yanında “Gumerası” (Sağdıç hanım), öbür yanında da “Gumbarosunun” (Erkek Sağdıçının) hanımı yer almaktaymış.

Gelin terlediği takdirde sağdıç olan hanım elinde tuttuğu küçük bir mendille gelinin terini silmekteymiş.

Rumlar arasında kürsüde oturmakla ilgili ilginç bir deyiş bulunmaktadır. Bu söyleyişin bir benzeri Kıbrıslı Türklerde de vardır.

Rumcası şöyle:

“An ksanagatso nifi
Ksero na gamaroso.”

Anlamı: “Bir daha gelin olursam
Nasıl kurumlanacağımı öğrendim(Bilirim).”

Türklerde:

“Bir daha gelin olursam
Başımı sallamasını öğrendim.”

Fesleğen Türküsü

*1 Ψιντρή βασιλίκια μου, και μαντζουράνα μου,
εσύ θα με χωρίσεις από τη μάνα μου.*

*2. Ψιντρή βασιλίκια μου, και καριοφίλλιν μου,
εσύ θα με χωρίσεις από τον κύρη ν μου.*

*3. Έλα να σε φιλήσω, και φίλα με και συ,
κι αν το 'μολογήσω, μολόγα το και συ.*

*4. Έλα να σε φιλήσω, και γλήγορα να πας,
να μεν σε δει κανένας, και πει πως μ' αγαπάς.*

*5. Έλα στο παραθύρι, κόρη, το γυάλλενο,
να δω το πρόσωπο σου, το σιμιδάλλενο.*

*6. Έλα στο παραθύρι, κρυφά της μάνας σου,
και κάμε πως ποτίζεις τη μαντζουράνα σου.*

*7. Στη σκάλαν που ξεβαίνεις, να ξέβαινα και 'γιά,
σκαλίν και σκαλοπάτιν, να σε γλυκοφιλώ.*

8. Φορείς παπούτσια μαύρα κόρη και τρίζουνε,
και μέναν την καρκιάν μου τήνε ραγίζουνε.

9. Έχεις ελιά στα χείλη και γιω στο μάουλο,
έλα να σε φιλήσω πουλλίν πετάμενο.

10. Ψιντρή βασιλίκια μου, και αερούσα μου,
στη δίπλη των βυζιών σου νάταν η σούσα μου.

FesleğenTürküsü

Türkünün Türkçesi:

Fesleğenim, ufak tefeğim,
“Manzuranam”⁴ benim,
Beni anamdan
Ayıracak olan sensin.
*

Fesleğenim, ufak tefeğim,
Karanfilimsin benim,
Beni babamdan
Ayıracak olan sensin.
*

Gel seni bir öpeyim
Sen de beni öp,
Ve ben itiraf edersem
Sen de et.
*

Gel seni öpeyim ve
Hemen gidiver,
Seni biri görmesin,
Beni seven demesin.
*

Kız,camlı pencereye
Gel ki simit gibi olan
Yüzünü göreyim.
*

Anandan gizli
Pencereye gel
Ve “Manzurananı”
Sular gibi yap.
*

Çıktığın merdivenden
Ben de çıkaydım
Her basamak başında
Seni tatlı talı öpeydım.
*

Kız gıcırdayan
Siyah potin giyersin
Benim yüreciğimi
Param parça edersin.
*

Senin dudaklarında
Benim de yanağımda

⁴ Manzurana: Fesleğen gibi güzel kokulu bir bitki.

Ben var
Gel uçan kuşum
Seni bir öpeyim

*

Fesleğenim ufak tefeğim
Cilvelim iki göğsünün arası
Salıncağım olsa.

Οκόνιαλης(Κονυάλι)

Ο χορός αυτός έχει εξωτερική προέλευση και το όνομα του φανερώνει καταγωγή από το Ικόνιον της Μ. Ασίας. Τόσον ο Κόνιαλης όσο και ο Ντέθελης χορεύονταν πολύ, τόσο στους γάμους όσο και στα πανηγύρια των χωριών. Ετραγουδιέτον και χορεύετο τόσο από τους Αρμένηδες, όσο και από τους Τούρκους της Κύπρου, υπήρχε μάλιστα και τραγούδι τόσο στα Αρμένικα όσο και στα Τούρκικα.

Παραλλαγή του «Κόνιαλη» είναι η «Βράκα», που είναι μια μεταγενέστερη διασκευή του χορού με κωμικά λόγια, με τα οποία σατίριζαν τους βρακάδες.

“Κονυάλι” adını taşıyan bu türkü ve oyunun adından da anlaşılacağı gibi Türk kültürüne ait olduğu aşikârdır. Zaten yazarı da yukarıda yaptığı açıklamada bu oyun havasının “Küçük Asya” kökenli ve Konya’ya ait olduğunu bizzat belirtmektedir ve “Κονυάλι” ile “Develi” oyunlarının hem düşünlerde hem de köylerdeki panayırlarda çokça oynandığını dile getirmektedir. Ayrıca Κονυάλι oyununun Kıbrıs’taki Ermeniler ve Türkler tarafından da çalınıp, oynandığını hatta hem Türkçe’de hem Ermenice’de türkünün söylendiğini belirtmektedir. Κονυάλι türküsünün değişik bir biçimi olan “Vraka”(Dizlik) türküsü de bu melodiyle söylenmekte ve dizlik giyenlerle alay edilmektedir.

Aşağıda sizlere Κονυάλι türküsü ve oyun havasının bir varyantını oluşturan “Vraka” yani “Dizlik” türküsünü notalarıyla birlikte sunuyoruz.

Η Βράκα(Διζλικ)

1. *Ε! Σάραντα πήχες δίμητον, εκάμασιν μιαν βράκαν,
κι ήρτεν ο κάβαλλος μακρύς κι εσάριζεν την στράταν.*

Ρεφραίν (επωδός)

*Την γέριμην την βράκαν, που κάμνει τρίκκι, τράκκα,
κι η βράκα σου στη λίμνη, ποιος εν να σου την πλύννει,
ποιος θα σου την απλώσει, στον ήλιον να στεγνώσει,
ποιος εν να σ’άψει κάρβουνα, να σου την σιερώσει.*

2. *Ε! παρά να πάρεις άδρωπον και νάναι με την βράκαν,
Ε! καλλίτερα πανταλονάν, κι ας εν με την κομμάταν.*

Ρεφραίν (επωδός)

3. *Παρά να πάρεις άδρωπον και ναν με παντελόνια,
Ε! καλλίτερα πάρε βράκαν και ασ πουλεί βελόνια.*

Ρεφραίν (επωδός)

Dizlik türküsünün Türkçesi:

1.Eh, kırk arşın dimidodan⁵ bir dizlik yaptılar
Ağı uzun geldi, yolu süpürmekteydi.
(Nakarat)Zavallı dizlik “trik, trak” yapmakta.
Dizliğini gölekte kim yıkayacak

⁵ Kıbrıslı Rumların dizlikleri siyah renkte, çok bol ve uzun olurdu.

Güneşe kim serecek, kim kurutacak
Kim kömür yakacak da onu ütülecek.

2.Eh dizlik giyen adam alacağına
Pantolon giyeni al varsın yamalı olsun.
(Nakarar)

3.Pantolonlu adam alacağına
Dizlikli adam al da varsın iğne satsın.
(Nakarar)

Konyalının Türkçedeki Sözleri

KONYALI

Haniya da benim elli dirhem pırasam
Uç mum yaksam Konyalımı arasam

Vay vay Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü
Saçlarımı sürü/şalvarımı sürü
imdi de burdan geçti
Hovardanın biri

Haniya da benim elli dirhem kestanem
Konyalıdan başkasını istemem

Vay vay Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü
Saçlarımı sürü /şalvarımı sürü
Şimdi de burdan geçti
Hovardanın biri

Haniya da benim elli dirhem ırakım
içerim içerim gitmez merakım

Vay vay Konyalım yürü Y
ürü yavrum yürü
Saçlarımı sürü /şalvarımı sürü
Şimdi de burdan geçti
Hovardanın biri

Ήθελα το στη ζωή μου (Katife)

Το τραγούδι τούτο πρωτοπαρουσιάστηκε με το όνομα «Κατιφέ» και είναι ένα από τα τραγούδια που τραγουδιόντουσαν και από τους Έλληνες και από τους Τούρκους και με ελληνικούς στίχους και με τουρκικούς.

Ήθελα το στη ζωή μου(Katife)

1. *Ήθελα το στη ζωή μου, νάσouvνα το ταίρι μου,
να μου στρώννεις να κοιμούμαι, άσπρον περιστέριν μου.*

2. *Κι ήθελα νάρτω το βράδυ, κι έπιασε ψιλή βροχή,
τον Θεόν παρακάλουν να την εύρω μοναχή.*

3. Όπως τες ελιές τες μαύρες, έτσι εν τα 'μμάδκια της,
κι έτσι μαύρ' εν η καρκιά μου, από τα γινάθκια της.

4. Αλλαμένη, ξαλλαμένη, έρκετουν που το λουτρόν,
κι είχεν μόνον συντροφικιάν της τον αρφόν της τον μικρόν.

5. Αλλαμένη, ξαλλαμένη, πήαινεν στην εκκλησιάν,
κι είχεν μόνην συντροφικιάν της την αρφήν της την μιτσιάν.

Yukarıdaki notanın ve sözlerin başında parantez içinde yer alan sözcükten de anlaşılacağı gibi bu eser Türk müziğinde “Kadifeden Kesesi” başlığını taşıyan bir Türk kültür ürünüdür. Yazara göre bu türkünün de hem Kıbrıslı Türkler hem de Rumlar tarafından okunduğu belirtilmektedir.

Şiirin Türkçesi

Kadife

Hayatım boyunca hep eşim olmanı istedim,
Benim beyaz güvercinim yatağımı yapasın da
Yatıp uyuyayım dedim.

Gece gelmek istiyordum, inceden
Yağmur başladı,
Tanrıya yalvarıp durdum, onu
Yalnız bulaydım.

O güzelin gözleri siyah zeytini
Andırır,
İnadından da benim yüreğim
O denli karadır.

Değişik giyisilerle hamamdan
Geliyordu
Yolda ona sadece küçük kardeşi eşlik
Ediyordu.

Farklı elbiselerle kiliseye gidiyordu,
Yanında sadece küçük kız kardeşi
Vardı.

Aç! Γιατρέ μου - Αμάν Ντόκτορ

Το τραγούδι αυτό όταν πρωτοεμφανίστηκε, τραγουδιότανε τόσο από Τούρκους όσο και από Έλληνες και με τούρκικα λόγια με την ονομασία «Αμάν Ντόκτορ». Στην μετάφραση στα ελληνικά έγινε «Αχ! Γιατρέ μου». Και σε μια μεταγενέστερη παραλλαγή παρουσιάστηκε με την παράφραση «Κόκκινη Τριανταφυλλιά μου».

Aç! Γιατρέ μου – Aman Doktor

1. Αχ γιατρέ μου, γιάτρευε και μένα,
δώσ' μου κι άλλα γιατρικά,
για να γιάνω την πληγή μου,
φως μου,
πούχω μεσ' στα σωθικά.

2. Εσού 'σαι σ γιατρός μου, σου το λέγω,
φως μου,
έλα εις το στρώμαν μου,
για να γιάνεις την πληγήν μου,
φως μου,
πούχω πα' στο σώμαν μου.

3. *Κόκκινη τριανταφυλλιά μου, αμάν, αμάν,
έβκα αππέζω στο στενόν,
να μου δώσ' η μυρωδικιά σου,
φως μου,
να μου γιάνει τον καμόν.*

4. *Κόκκινη τριανταφυλλιά μου, αμάν, αμάν,
'πόψε νάχεις ανοιχτά,
νάρτω να σε συναντήσω,
φως μου,
κι η καρκιά μου εν βαστά.*

“Aman Doktor” adlı bu türkünün yine Türk kültürüne ait olduğunu söylemeye bile gerek yoktur. Rum yazarın ifadesine göre bu türkü gerek Türklerce gerekse Rumlarca söylenmekteydi. Başlığının Rumcaya çevrilirken “Ah Yatremu” biçimine dönüştürüldüğü anlatılmaktadır. Daha sonraki zamanlarda isminin “Gokkini Driyandafilya mu” yani “Kırmızı Karanfilim” biçiminde söylendiği kaydedilmektedir.

Şiirin Türkçesi:

Aman Doktor

Ah doktorum, beni de tedavi et,
Bana daha başka ilâçlar da ver,
Kalbimin derinliklerinde olan yarımı
İyi edebilmem için, bana ilâç ver nurum.

Sana derim ki benim doktorum sensin,
Nurum, bunu böyle bilesin, yatağıma gel
Gel ki nurum vücudumdaki
Yarımı iyileştiresin.

Kırmızı gül fidanım aman,aman,
Sokağa çık, çık ki kokunu alabileyim
Alayım da nurum derdime derman olsun.

Kırmızı gül fidanım, aman, aman,
Bu gece kapını kapatma, açık bırak,
Geleyim seninle buluşalım, nurum benim,
Kalbimin tahammülü kalmadı artık.

Türklerde Doktor Türküsü

Aman Doktor - Gülay
Aman doktor

Mendilimin yeşili aman aman, ben kaybettim eşimi

Al bu mendil sende sende kalsın , sil gözünün yaşını) 2

Aman doktor canım gülüm doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Aman doktor canım cicim doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Mendilim benek benek aman aman, ortası çarkı felek

Yazı beraber geçirdik, kışın ayırdı felek) 2

Aman doktor canım gülüm doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Aman doktor canım cicim doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Mendilimin Yeşili (Aman Doktor)

Mendilimin yeşili
Ben kaybettim eşimi
Al bu mendil sende dursun
Sil gözünün yaşını

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Mendilim benek benek
Ortası çarkıfelek
Yazı beraber geçirdik/idik/yazın beraber idik
Kışın ayırdı felek

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Mendilim turalıdır
Sevdiğim buralıdır
Geçme kapım önünden
Yüreğim yaralıdır

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Ana dersen ana yok
Baba dersen baba yok
Gurbet elde hasta düştüm
Bir yudum su veren yok

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Kıbrıs Rum düğünleri hakkında bilgi verdiğimiz bu kısa bilgidan sonra birazda Kıbrıslı Türklerdeki düğünlerden bahsedelim.

DÜĞÜN

Eski yıllarda düğün genellikle Pazartesi günü başlar ve bir hafta devam ederdi. Pazartesi günü gelinin çeyiz olarak götürüleceği yorganlar çalgılar eşliğinde kaplanmaya başlardı. O günlerde neversim adını verdiğimiz çarşaf türleri olmadığından yorganların mutlaka yorgan iğnesiyle elde kaplanmaları gerekiyordu. Gelinin yorganları kaplanacağı zaman önce “Başı bütün” yani başından tek nikâh geçmiş olan bir hanım bu işi başlatır sonra diğer hanımlar da yardıma gelirlerdi. Kıbrıslı Rumlarda da yorgan kaplama işinde aynı titizliğin gösterildiği, hatta bu işi yapacak olan hanım sayısının da tek olması gerektiği araştırmalarımızdan anlaşılmaktadır.

Yorganların yüzlerinin de çoğu zaman saten adı verilen parlak kumaştan, ya da “İstanbul yemenisi” denen türden olduğu gözlemlenirdi. Yorgan sayısı yine ailenin mali durumuna bağlıydı. Vasat bir ailenin kızına beş, yedi yorgan verdiği görülürdü.

Yorgancılık zanaatının da Türklerde olduğunu belirtmekte yarar vardır. Ancak günümüzde bu ata zanaatı da maalesef son birkaç usta ile temsil edilmektedir.

Yorganlar kaplandıktan sonra sıra yatakların doldurulmasına gelirdi. Yatak doldurulunca üzerine beyaz bir çarşaf serilir, onun üzerine al bir örtü konur ve hazır olanlar yatak ve yorganları gümüşlerlerdi. Toplanan para çok olduğu takdirde gelinle çalgıcılar arasında bölüşülürdü. Az olduğu takdirde çalgıcılara bırakılırdı.

Yatağın üzerindeki paralar kaldırıldıktan sonra, ailenin ilk çocuğunun erkek olması dileğiyle bir erkek çocuk yatak üzerinde tekerlenirdi.⁶

Salı günü hiçbir iş yapılmaz sadece yenir içilirdi. “Salı gün başlanan iş sallanır, tamamlanmaz” düşüncesi hakimdi. Hatta Salı günü yola dahi çıkmayı iyi tutmayanlar vardı.

Çarşamba Günü

Çarşamba günü kent düğünlerinin çok hareketli günlerinden biriydi. Kızın eşyası Çarşamba günü kendi yeni evine naklediledursun, gelin hamamı da yine Çarşamba günü olurdu. Gecesi de son derece eğlenceli geçip sabaha kadar devam eden kına gecesi yer alırdı. Çarşamba günü ve gecesi Kıbrıs Türk kent düğünlerinin çok yoğun geçen hareketli zamanlarını oluştururdu. Kızın bütün eşyası çalgılar eşliğinde yeni yuvasına taşınırdı. Develerle taşınması mümkün olan ağır eşyalar develere yükletilir, kırılabilen cam eşyalar ve yorganlar sağdıçların omuzlarında ve başlarındaki buğday saplarından yapılmış selelerde(Sesda) taşınırdı. Ağır yüklerin taşındığı deve katarının önünde, alınına al krep bağlanmış, telli pullu bir peşenk bulunurdu.

Mutfağa ait eşya çoğu zaman deve katarının arkasındaki devede taşınırdı. Gelinin eşyasının taşınması esnasında geçilen sokaklarda insanların tütsü vermesi de eski adetlerimizdendi.

Bir yandan eşyalar taşınırken beri yandan da düğün evinde türlü yemekler, tatlılar hazırlanır ve orada bulunanlara mükellef bir öğle yemeği verilirdi.

⁶ Erkek çocuğun özellikle veraset işlerinde önemli bir rolü vardı. Ailede erkek çocuk yoksa babanın ölümü halinde yarı miras elden çıkardı.

GELİN HAMAMI

Eşyalar taşınıp yerleştirildikten sonra yemekler yenir, daha sonra da geleneksel gelin hamamı yer alır.

Gelin hamamına gidiş aynen nikâh hamamında olduğu gibiydi, yalnız nikâh hamamına sadece aileden davetli olan hanımlar katılırken düğün hamamına daha çok hanımın davetli olduğu görülürdü.

Gelin hamamına davetli olan hanımların ve çalgıcıların gelinden önce hamama gidip hamamın soyunma salonunda yerlerini almaları adeti vardı. Misafir hanımlar giysili olarak sedirlerde yerlerini aldıktan sonra gelin, hamam kapısından içeri girerek çalgılarla karşılaşır.

Bir yandan karşılama havası çalarken, beri yandan: “Beyaz fese baş bağlamış gül pembe canım” sözlerinin yer aldığı türkülerle gelinin önce çarşafı, peçesi alınıp yüzüne beyaz duvak örtülürdü. Daha sonra gelini, hamamın girişinde, sağ yanda bulunan kafesli, (Şimdilerde yok) yüksek bir yere oturturlardı. Burada oturan geline yakın arkadaşlarından birisinin de mutlaka eşlik etmesi eski adetlerdendi.

Bu esnada peştemallara sarınmış, yarı çıplak tellâk kadınların hamam kısmından salona girdikleri ve müzik eşliğinde oynamaya başladıkları görülürdü. Önceden tutulmuş rakkaseler varsa onlar da oyun oynayarak hanımları eğlendirirlerdi.

Oyun oynayan rakkaselere ve tellâk kadınlara, omuzlarına arşınlı kumaşlar koymak suretiyle hediyeler verildiği görülürdü. Oyuncuları gümüşlemek⁷ de adetler arasındaydı.

Yüzüne yeniden duvak örtülen gelin bu kafesten alınarak sağdıç hanımların kolunda aşağıya indirilirdi. Gelini koltuklayan sağdıçların ellerinde çok uzun, beyaz kurdeleli, telli mumlar bulunurdu.

Bu arada davetli olan tüm hanımlara da mumlar dağıtılırdı. Tellâkların omuzlarında ters olarak vaz edilen leğenlerde dörder mum yandığı görülürdü.

Çalgılar çalıp rakkase ve tellâklar oynayarak gelini, hamamın soyunma salonunun ortasında bulunan havuzun etrafında yedi defa döndürürlerdi. Son dönüşte gelini hamamın yıkanma bölümlerine götürüp yıkarlardı.

Köylerimizde, hamamı bulunmayan yörelerde evlerin avlusunda veya harmanlarda yer alan “Hamam dönmesi” geleneği işte yukarıda anlattığımız hamamdaki bu dönme olayının sembolik bir devamından başka birşey değildir.

Gelin bir alâ yıkanıp motifli, simli sileceklere (Hamam havlusu) sarındıktan sonra, tekrar yüzüne duvak örtülüp salona geçirilirdi.

Kız, burada annesinin, kayınvaldesinin ve yaşlı hanımların ellerini öper ve kafes arkasındaki yerine alınarak giydirilirdi.

Bu arada kız ve oğlan akrabası hanımların çalgıcıları gümüşlemesi adettendi. Bu son derece eğlenceli hamam faslından sonra gelin ve aileden olan hanımlar süslü arabalarla evin yolunu tutarken, öteki davetliler de evlerine giderlerdi. Akşamleyin aileden olanlara ve çalgıcılara yemek verme adeti vardı.

⁷ Gümüşlemek: Para vermek, bahşiş vermek anlamındadır.

Kına Gecesi

Eski yıllarda yer alan Kıbrıs Türk düğünlerinde köy olsun, kent olsun kına gecelerinin mutlaka yer aldığı ve düğünün en eğlenceli geçen etkinliklerini oluşturduğu görülürdü.

Günümüzde tek tük de olsa kimi ailelerin eskiye dönüş yaparcasına, çoğu zaman lüks otel salonlarında yeniden kına geceleri düzenlemeye çalıştıkları görülen olaylardandır.

Geçmiş yıllarda, Çarşamba akşamı kınaya gelen hanımları kapıda aileden iki hanım karşılar ve çarşafalarını alırdı. Gelen hanımları, çalgıcıların Mevlevi Peşrevi ile karşılamaları adettendi. Yaşlıların verdikleri bilgilere bakılacak olursa karşılama havası olarak çok eski yıllarda “Kozan Marşı” yerine bu “Mevlevi Peşrevi’nin” çalınması adeti mevcuttu.

Kozan Marşının Notası

Karşılama havası çalınırken bir kısım dizelerin de okunduğu tespitlerimiz arasındadır. Birkaç dize:

“Arap da çıkarmış dilini, dilini
Gorkarım ısıracak elimi, elimi
Elini de sarmış beline, beline
Oh maşallah....”

Lefkoşa’da, şimdilerde ömür bırakan sayın Şefika Hacı Ahmet’ten yıllar önce derlediğimiz bu dizelerin aynalarına köylerde yaptığımız alan çalışmalarında da rastlamış bulunmaktayız.⁸

Eski yıllardaki kına gecelerinde saat ona kadar kınaya katılacak olan hanımlar toplanır, çalgılar çalar, oyunlar oynanır, eğlenceler devam ederdi. Saat on civarında büyük bir özenle giydirilip kuşatılan gelin konukların toplanmış oldukları salondaki yerine oturtulurdu.

Gelinin başında kıymetli mücevherlerle süslü taç bulunur, yüzüne yapıştırılmalar konurdu. Gelin taçlarının elmaslarla süslenip hazırlanması eski bir Kıbrıs Türk geleneğiydi. Kıbrıslı Rumlarda böyle bir gelenek bulunmuyordu. Onların zeytin dalı veya yapma çiçeklerden oluşan gelin tacından daha önceki yazılarımızda bahsetmiştik.

Kısacası bu gösterişli gelin taçları Adada sadece Türklere mahsus bir özellikti.

Kına gecesine dönecek olursak şunları görürüz. Salona alınan gelinin hemen her zaman yüksekçe bir yere oturtulduğu göze çarpar. Gelin kürsüsü adı verilen bu yüksekçe yer yine gelini hazırlayan usta kadınların marifetli elleriyle vücut bulurdu. Türlü bindallı örtülerle, ipekli kumaşlarla, mumlarla dekore edilen bu yerin yüksekçe yapılmasının da bir anlamı vardı. Geceye katılan herkesin gelini rahatça görebilmesine olanak sağlamak amacı güdüldü.

Gelin kürsüdeki yerini aldıktan sonra konuklara kahve, içenlere kahvenin yanında sigara sunulur ve gecenin onbirine dek çeşitli eğlencelerle vakit geçirilirdi.

Saat onbire doğru başka bir yerde yeyip içip eğlenmekte olan erkeklerin bulunduğu mekândan oğlanın kınası davul-zurna veya ince saz eşliğinde gelin evine getirilirdi. Erkek sağdıçların taşıdığı oğlanın kınasını, kapıda yenge kadın olarak içeriye götürürdü. Gelinin

⁸ Bu karşılama havası esnasında okunan dizelerin benzerinin Çanakkale(Kandu) köyünde de eskilerde bilinip, söylendiği saptanmıştır. Bu kaynak kişi halen Bostancı’da göçmen olarak yaşamakta olan Cemaliye Güzel’dir. Yaş 87, doğum yeri Kandu,Limasol.

bulunduğu salona ulaştırılan oğlanın kınası hanımlar tarafından gümüşlendikten sonra iade edilirdi. Bu gümüşlemeden elde edilen para damadın sağdıçlarına ait olurdu.

Sağdıçların götürdükleri kınadan, önce damadın sağ serçe parmağı kınalanırdı. Kınalanan bu parmağa gelinin özenle işlemiş olduğu parmaklık giydirilirdi. Damadın kınalanmasından sonra sıra sağdıçlarına gelirdi.⁹ Kınalanmadan sonra erkekler, yine kadınlardan ayrı bir yerde müzik eşliğinde yer, içer, oyunlar oynar, türküler, şarkılar söyler eğlenceli vakit geçirmeyi sürdürürlerdi.

Kadınların toplanmış olduğu yerde saat ikiye doğru gelinin kınası müzik eşliğinde ortaya çıkarılırdı. Kına büyük bir sini içerisinde olup ortasında mum yanardı. Gelinin kınasını da hazır bulunan hanımların gümüşlemesi adeti vardı. Kızın kınasından toplanan para yenge kadının olurdu.

Kınanın işlenmesi son bulunca konuklara mumlar dağıtılırdı. Gelinin sağdıçları kızın başına yine beyaz duvak örterek koltuğuna girerlerdi. Ellerinde uzun, kurdeleli mumlar bulunurdu.

Mumlar yakılarak, hava iyi olduğu takdirde gelin, evin avlusunda gezdirilirdi. Bu esnada oyuncu ve çalgıcılar gelinin önünde çalıp oynarlardı. Oynayanların alınlarına para basılır ve kırmızı örtü ile örtülü bir çanak veya desti kırılırdı. Oyun esnasında bir şey kırmanın uğur getireceğine inanılırdı. Bunlar bitince gelinin yüzünü örten duvak kaldırılırdı.

Kıbrıslı Türklerde düğünlerdeki desti oynatma ve kırma geleneğinin eski yıllara dayandığı ve Türk dünyasının birçok yerinde çanak, tabak ya da desti kırmanın yaygın olduğu görülmektedir. Örneğin; Oğuz Boylarından olup Anadolu'ya yerleşen Karakalpak Türklerinde de gelinin ayakları altına tabak koyup kırıldırdığı görülmektedir. Buna benzer bir kırma olayı da Balkanlarda yerleşmiş bulunan Türk boylarında yer almaktadır. Örneğin; Bulgaristan'da gelin ile kaynana oynarken kaynananın eline desti veya çömlek verilir o da bunu yere atarak kırar. Kırılan bu cismin gelin ve ailesini kötü nazardan koruyacağı inancı vardır.

Desti veya çanak kırma işi tamamlandıktan sonra bir yandan çalgıcılara yemek verilirken, beri yandan da tüm hanımlara çörek, hellim(Kıbrıs peyniri) veya peynir ikram edildiği görülmekteydi. Bu arada gelinin de birşeyler yiyebildiği olurdu.

Tan ağarcıncaya dek çalgılar çalar, şarkılar, türküler söylenir, eğlenceler devam ederdi.

DEĞİRMENCİ

Bilhassa kına gecelerinde oynanan iki kişilik müzikal bir oyundu. Kadınlar evlerde kendi aralarında düzenledikleri eğlencelerde de bu oyuna yer vermiş bulunuyorlardı. Günümüzde tarihe kavuşmuştur.

Bu seyirlik oyunda oynayanların makyaja ve kıyafetlere de önem verdikleri görülürdü. Değirmene gelen kız eski bez parçaları, sebze ve meyvelerle kendine kostüm ve süs eşyaları kullanmaktaydı.

Konu : Parası olmayan bir kız erkek olan (rol icabı) değirmenciye buğdayını getirir.

Buğdayını öğütmesi için vücudunun çeşitli yerlerini ona vermek ister.

Oyun el ve kol hareketleri ile taklidi olarak oynanır. Son bölümden sonra, oynak bir oyun havasına geçilir ve karşılıklı göbek atılır.(Kına yakılmadan önce oynanır.) 60-70 sene önce Leymosun'da(Limasol) ve bir kısım başka yerlerde oynandığı bilinmektedir.

Kız : Aman değirmenci, canım değirmenci

⁹ Damadın kınasını hazır olan erkeklerin de gümüşlemesi adettendi.

Sırma gibi saçlar, o da seniñ olsun
Öğüt buğdayı

Değirmenci :
Olmaz hanımcıg...

Kız : Aman değirmenci.....
Galem gibi gaşlar, o da...

Değirmenci : Olmaz hanımcıg.

Kız : Aman değirmenci, canım değirmenci
Sırma gibi saçlar, o da seniñ olsun
Öğüt buğdayı

Değirmenci :
Olmaz hanımcıg...

Kız : Aman değirmenci.....
Galem gibi gaşlar, o da...

Değirmenci : Olmaz hanımcıg.

Kıbrıs'ta düğünlerde ve sair eğlencelerde bundan başka "Dingala", "Kız Sana Nişan Geliyor", "Develi" gibi başka seyirlik oyunların mevcudiyeti de bilinmektedir. Bu oyunların benzerlerine Anadolu'nun muhtelif yörelerinde de rastlamak olasıdır.¹⁰

Ortalığın ağarmasıyla beraber gelinin yüzüne yeniden duvak konarak gelin sandalyeye oturtulurdu. Başı bütün hanımlardan iki hanım gelerek gelinin birisi sağ, öteki de sol eline kına yakardı.

Çok eski yıllarda, kınanın, parmaklar da dahil olmak üzere avuç ortasına kadar konduğu bilinir. Daha sonraki yıllarda sadece parmak uçlarına ve avuç ortasına kına yakıldığı görülürdü. Kınalanan gelinin elleri al velelerle bağlanırdı.

Kına gecelerinde okunan "Sabah Fasılları"na örnekler.

¹⁰ Bak. And, Metin. Oyun ve Büğü, YKY, 2003.

2. Adaların yolu ince
Gidemem yarım gelmeyince Ya sen, ya ben ölmeyince

Adalar dağlarda galan oğlan
(Adanın dağlarında gezen oğlan)
Çam dibinde yatan oğlan
Beni bu derdlere goyan oğlan

3. Şu Adanın minaresi
Ezan okur zemparesi
Annesinin bir tanesi
Nak.

4. Gucagında pambug kedi
Annem baña gidme dedi
Beyaz teni tobrag yedi
Nak.¹¹

Gelinin kınalanmasına kadar sabah fasılları okuyan çalgıcılar, gelin kınalanırken aşağıda yer alan dizeleri terennüm ederlerdi.

Seyirddig çıgdıg hanaya
Gadınnar gelsin kınaya
Hayıf dovuran anaya
Gal evimiz, gal
Şen evimiz, şen
Biz gidiyorug.
*

Köşebaşının nalbandı
Hep atlar buna nallandı
Gelin hanım kınalandı
Gal evimiz, gal
Şen evimiz, şen
Biz gidiyorug.

Bu sözler, baba ocağından ayrılığı çağrıştırdığı için çoğu zaman gelinlerin ağladığı olurdu.

Eski yıllarda Kıbrıslı Türk gelinlerinin sadece ellerine değil ayaklarına da kına yakıldığı görülürdü. Ellerinden sonra ayaklarına kına yakılırken de aşağıdaki dizelere yer verilirdi. Bu dizelerde, çalgıcılar, bahşış isteklerini dile getirmeyi de ihmal etmezlerdi.

¹¹ Sabah Fasılları kına gecesinde genellikle ince saz eşliğinde kadınlar arasında, gece yarısından sonra sabaha doğru kına yakımına kadar çalınıp okunan türkülerdi. Sabah fasılları hakkında daha çok bilgi için, Taner, Yılmaz, İslâmoğlu, Mahmut, Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, 1979, Lefkoşa.

KEBABCILARIN ŐİŐİ

Kına gecesinde kadınlar arasında, tipik Kıbrıs adımlarıyla oynanan bir oyundur.Çalgıcılara bahşış verilmesini hatırlatan bir müzik parçasıdır. Kına yakıldıktan sonra çalınırdı.

Kebabcıların ŐiŐi
Gelinin inci diŐi
Kınañız mübareki
Biz isderig baŐiŐi.
Uykum geldi esnerim
Bülbülü kafesde beslerim
Kınañız mübarek da
Ben bahşiši isderim.

Aman aman a gollar
Adamı derde gollar
Seniñ için a canım da
Beni zindana gollar.

Garşımızda durub da
Öyle yan yan bagmayıñ
Bu kına baŐiŐidir
Güçüg para admayıñ.
Nakarat

Açılan güller solmaz
Üsdüne bülbül gonmaz
Kınañız mübareki da
Bu iş bahşišsiz olmaz.
Nakarat

Kına havaları çalınıp söylendikten ve çalgıcılar bol bol gümüşlendikten sonra günün ilk ışıkları etrafa yayılırken gelin yatmaya götürülürdü. Böylece düğünün en hareketli günlerinden olan Çarşamba gün ve gecesi son bulmuş olurdu.

Perşembe günü öğleye doğru gelin hanım uyandırılıp iyice süslenir,tellenir, pullanır, alnına bukleler yapılarak elmaslı tacı yeniden hazırlanırdı. Perşembe gün gelin, salonda toplanmış olan konukların huzuruna tepebaŐı(Bindallı) gelinliğini giymiş olarak çıkardı.

Çalgıcılar salona giren gelini karşılama havasıyla karşılar, bu esnada kuşatma işi başlardı. Önce baba, elindeki kuŐağı üç kez kızın beline bağlayıp çözdükten sonra, kızına mücevher takardı. Kız babasının elini öperken gözleri yaşarırdı. Babadan sonra kızın annesi kızını kuŐatır ve sırasıyla diğer akrabaların da kuşatmaya katıldıkları görüldü. Burada belirtmemiz gereken önemli bir nokta; Perşembe günkü bu kuşatmaya oğlan ailesinin katılmayıŐıdır.

Oğlanın anne-babası ve yakınları kızı Cuma günü kuşatırlardı. Bu günde “Çarşaf gösterme” olayı yer alırdı. Kızın bakire olup olmadığı göz önünde bulundurulur, oğlanın yakınları ona göre kuşatmaya iştirak ederlerdi. Kız zifaf gecesinde bakire çıkmadığı takdirde düğün bozulur ve kuşatma da yer almazdı.

Perşembe günü yer alan kuşatma sona erince gelin, atlastan, işlemeli kumaşlarla süslü arabaya binerek yeni evine doğru yola çıkardı. Tabii bu yolculukta yakınları da beraberinde bulunurdu.

Yeni evine varan gelini damat kapıda karşılar, içeriye alır ve önceden hazırlanan yere oturtur, sonra güvey oradan ayrılırdı.

Geceleyin, yatsı namazı kılındıktan sonra, önde imamlar, arkada damat, sağdıçları, arkadaşları ve halk olduğu halde, meş’aleler ve ilâhilerle oğlan eve gelirdi. Kapıda yeni yuvanın mutluluğu için dua edilir, amin çekilir ve damadı yumrukla içeriye koyduktan sonra halk dağılırdı.

Gelin, damadı ayakta karşılar, bu esnada oğlan Allah rızası için iki rekât namaz kılardı. Namazdan sonra evde hazır bulunan yenge kadın, kızı, oğlanın koluna verip odadan ayrılarak içerisinde yiyecek bulunan bir tepsiyi getirip çıkardı. O yıllarda damat, karısını ilk kez namazdan sonra görürdü. Bu arada tepside sunulan yemeği hanımıyla birlikte yedi. Gelin ve damada zifaf gecesinde sunulan bu yemek çoğu zaman pişmiş güvercin palazından oluşurdu. Bu yemekten damat, eliyle önce gelinin ağzına koyar, daha sonra da gelin damadın yemesine yardımcı olurdu. Güvercinler gibi muhabbetli olmaları temennisiyle bu yemeğin yedirildiği söylenmektedir.

Gerdek sabahında temiz çıkan geline damadın kıymetli bir mücevher hediye etmesi de eski adetlerimiz arasındaydı. Eski yıllarda gerdeğe girecek olan damatlara kabak yemeği yedirildiği de verilen bilgiler arasındadır. Hem de tam yedi çeşit kabak yemeği hazırlandığı ve tatırıldığı anlatılır. Hazmı kolay bir yemek türü olduğu için rahavet çökmesini engelleyici özelliğinden dolayı yedirildiği söylenmektedir.

Gerdek gecesini kısa da olsa anlatırken gelini, orada hazır bulunan yenge kadının damadın koluna verdiğinden söz etmiştik. Bu “Koltuklama” ya da “Koltuğa alma” geleneği hemen tüm Türk dünyasında yaygın bir Türk geleneğidir.

Bu geleneğe Türkmenlerde, Özbeklerde, Kazaklarda ve Kırgızlarda düğünün son günü yani gelini alma günü rastlanmaktadır. Anadolu Türklerinde de yer alan bu gelenekteki çok az farklılık koltuğa alma işini yapan kişilerdedir.

Kıbrıs’taki Türklerde bu geleneği yani koltuğa alma işini yenge kadın yaparken, Kırgızlarda koltuğa alma işini yengelerin ve bazı akraba hanımların üstlendiği görülür. Türkmenlerde gelin, özellikle sol tarafına alınır, damat da gelinin sağ koluna girerek onu yeni evlerine götürür.

Gelinin sağ tarafa alınmasının uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Türkmenlerde, düğünün son gününde, geline, yakınları tarafından kırmızı kuşak¹² bağlandığı da bilinmektedir.

Cuma Günü

¹² Kırmızı renk Türklerde bir düğün ve gerdek rengidir. Dede Korkut’ta evlenecek olan kız veya güveyinin giydiği bu kaftana, “Ergenlik kaftanı” adı da verilir. Aslında kızıl otağ, bir ergenlik, gerdek otağıdır. Bunun içindir ki, “Dede Korkut’ta zaman zaman otağ yerine, yalnızca “gerdek” sözü kullanılmıştır.

Eski yıllarda bugüne “Paça Günü”de denmekteydi. Ailenin hanımları ve davetliler yerlerini alırken gelin de hazırlanıp ortaya çıkarılırdı. Oğlan tarafı gelini “Paça Gününde” kuşatırdı.

Öğleyin, aile birlikte yemek yerdı. Bugünün bir diğeri özelliği de çarşaf gösterme adetinin Paça gününde yer almasıydı. Zifaf gecesi gelin yatağına serilen çarşafı yenge kadın aile büyüklerine gösterir ve bolca bahşış toplardı. Bekâret kanlı bu çarşafı Rumlardaki gibi herkese gösterme adeti Kıbrıslı Türklerde mevcut değildi. Bu çarşaf, gelinin şerefi olduğundan, ancak aileden yaşını, başını almış kişilere gösterilmekteydi. Paça günü sona erince kentlerimizdeki düğün de son bulmuş sayılırdı. Bundan sonra gelinin bir hafta mübareki sürmesi eski adetlerimizdendi. Mübareki günlerinde, gelinin, yine hazırlandığı ve her gün ayrı bir renkte olmak üzere çeşitli gelinlikler giyerek tebrik kabul ettiği görülürdü.

Mübarekinin son gününde gelinin siyah renk bir gelinlik giymesi de adetler arasında yer almaktaydı.

Gelen konuklara çeşitli şekerlemeler, şerbetler, lokumlar ikram edildiği görülürdü. Böylece yeni bir yuva kurulmuş olurdu. Eski dönemlerde aşırı zengin ailelerin evlâtlarına masallardaki gibi kırk gün, kırk gece düğün yaptıklarını saptamış bulunmaktayız.

Kıbrıs'ta düğün öncesi veya sonrasında sevgililerin birbirleri için söyledikleri manilerden birkaç örnek sunmayı uygun bulduk.

Örnek:

Hanay¹³ yabdım daş isder
İçine yoldaş isder
Seniñ gibi güzele
Benim gibi eş isder.

*

Dağda Kegliğim öter
İncidme tüyün döker
İki gözüm sevdiğim
Ağzıñ bal, diliñ şeker.

*

Üzüm goydum sepede
Yar oturur tepede
Yeñyile bir yar sevdim
Şan olsun memlekete.

*

Elmayı atan bilir
Şefdali satan bilir
Bekârlığın halinden
Yalınız yatan bilir.

*

Çarşafım humayından
Öperim dudağıñdan
Sende göynüm olmasa
Geşmezdim sokağıñdan.

Sonuç

Sevgili okurlar sizlere girişte sergilemeye çalışacağımız ortak özellikleri vermiş olduğumuza inanıyoruz. Kıbrıs kültürünü araştırarak olan kişilerin her iki toplumun kültürünü

¹³ Hanay: İki katlı ev.

de dikkate alarak iyi bir sonuca varabileceği kanısındayız. Tek yanlı bir araştırmanın bilimsel olamayacağı bir gerçektir.

Καυνακça

- 1-Adalı,Kutlu.Dağarcık.1969.
- 2-Γ. Αβερωφ, Ο Κυπριακος Γαμος Εθνογραφικη Μελετη,Lefkoşa(Nicosia)1986.
- 3-.....Τα Δημοτικα Τραγουδια Και Οι Λαικοι Χοροι Της Κυπρου, πολιτιστικο ιδρυμα τραπεζης λευκωσια 2001 κυπρου.
- 4-Berk,Kemal,Dede Korkut Hikâyeleri,Bordo Siyah Yayınevi,İstanbul 2005.
- 5-İslâmoğlu,Mahmut. Kıbrıs Türk Folkloru. 1969 Lefkoşa. Genişletilmiş II.Baskı 2004, Ankara.
- 6-İslâmoğlu,Mahmut,Taner,Yılmaz. Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havalari,1979,Lefkoşa.
- 7-Καλλιοπη Πρωτοπαπα, Εθιμα Του Παραδοσιακου Γαμου Στην Κυπρο Τομος Α ': Απο Τα Προξενια Ως Το Γαμο, Δημοσιευματατου Κεντρου Επιστημονικων Ερευνων XLV, Lefkosia,2005.
- 8-..... Εθιμα Του Παραδοσιακου Γαμου Στην Κυπρο Τομος Β': Απο Το Γαμο Στον Αντιγαμο, Δημοσιευματατου Κεντρου Επιστημονικων Ερευνων XLV, Lefkosia,2005.
- 9-Papademetriou,Eleni,Μetaksurgia Stin Kibro,Lefkosia,1995.
- 10-Η Εθνογραφικη συλλογη Του ΟΜΙΛΟΥ ΛΑΪΚΗΣ, ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ – ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ, ΛΙΥΚΟΣΙΑ 2006.